TAMARA ĆAPETA
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2022. június 9.[1]

C-64/21. sz. ügy

Rigall Arteria Management Sp. z o.o. sp.k.
kontra
Bank Handlowy w Warszawie S.A.

(a Sąd Najwyższy [legfelsőbb bíróság, Lengyelország] által benyújtott előzetes döntéshozatali kérelem)

„Előzetes döntéshozatal – 86/653/EGK irányelv – A 7. cikk (1) bekezdésének b) pontja – Önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökök – Díjazás – A kereskedelmi ügynököt a korábban ugyanolyan ügyletre általa megszerzett ügyféllel az ügynöki szerződés időtartama alatt megkötött ügyletek után megillető jutalék – Kógens vagy diszpozitív szabály – Szerződéssel való eltérés lehetősége”

I. Bevezetés

1. A jelen ügy alapját a Sąd Najwyższy (legfelsőbb bíróság, Lengyelország) által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem képezi, amely a tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló, 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának értelmezésére vonatkozik.[2]

2. A 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja előírja, hogy a kereskedelmi ügynököt jutalék illeti meg az ügynöki szerződésben meghatározott időszakban megkötött kereskedelmi ügyletek után, ha az ügyletet olyan harmadik személlyel kötötték meg, akit korábban ő ugyanolyan ügyletre mint vevőt szerzett meg. Erre visszatérő ügyletek jutalékaként hivatkozom majd.[3]

3. A jelen ügy által felvetett fő kérdés az, hogy a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontját kógens vagy diszpozitív szabályként kell-e értelmezni, és hogy ennélfogva az ügynöki szerződés felei kizárhatják-e a kereskedelmi ügynöknek a visszatérő ügyletek után járó jutalékhoz való jogát.

[1] Eredeti nyelv: angol.

[2] HL 1986. L 382., 17. o.; magyar nyelvű különkiadás 6. fejezet, 1. kötet, 177. o.

[3] Lásd például: Saintier, S. és Scholes, J., *Commercial Agents and the Law*, Routledge, London, 2005, 116-118. o; Singleton, S., *Commercial Agency Agreements: Law and Practice*, ötödik kiadás, Bloomsbury Professional, London, 2020, 99. o.

II. Jogi háttér

A. Az uniós jog

4. A 86/653 irányelv 7. cikkének (1) bekezdése a következőket írja elő:

„A kereskedelmi ügynököt jutalék illeti meg az ügynöki szerződésben meghatározott időszakban megkötött kereskedelmi ügyletek után:

a) ha az ügyletet az ő tevékenységének eredményeként kötötték meg; vagy

b) ha az ügyletet olyan harmadik személlyel kötötték meg, akit korábban ő ugyanolyan ügyletre mint vevőt szerzett meg.”

B. A lengyel jog

5. A 86/653 irányelv 7. cikkének (1) bekezdését a lengyel jogba átültető polgári törvénykönyv[4] 761. cikkének 1. §-a szerint:

„A kereskedelmi ügynökök jutalékot követelhetnek az ügynöki szerződés időtartama alatt tevékenységük eredményeképpen vagy olyan vevőkkel kötött szerződések után, akiket korábban ugyanolyan jellegű szerződésekre szereztek meg.”

III. Az alapügy tényállása, az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések és a Bíróság előtti eljárás

6. Az előzetes döntéshozatalra utaló határozat szerint a Rigall Arteria Management Sp. z o. o. sp. k. (a továbbiakban: Rigall Arteria Management) 1999. június 1. és 2015. június 30. között ügynöki szerződéseket kötött a Bank Handlowy w Warszawie S.A-val (a továbbiakban: Bank Handlowy). E szerződések értelmében a Rigall Arteria Management és a Bank Handlowy ügynöki, illetve megbízói jogállással rendelkezett.

7. Az ügynöki szerződés pénzügyi közvetítési szolgáltatások nyújtására vonatkozott, amely magában foglalta a hitelkártya-szolgáltatásokkal és -aktiválással kapcsolatos kisegítő és promóciós tevékenységek, valamint a Bank Handlowy által kínált egyéb pénzügyi szolgáltatások nyújtása tekintetében végzett közvetítést.

8. Az ügynöki szerződés tartalmazta az ügynökök díjazásának módját is, előírva, hogy a díjazást a megkötött szerződések száma alapján kell kiszámítani. A legtöbb esetben ez minden egyes kibocsátott hitelkártya és kedvezően elbírált hiteligénylés után felszámított meghatározott konkrét összeg formájában történt. A szerződés az ügynök közvetlen részvételével kötött szerződések esetében nem határozott meg a jutaléktól eltérő jutalékalapú díjazást.

[4] Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (a polgári törvénykönyvről szóló 1964. április 23-i törvény) (Dz. U. 2019. 1145. tétel – módosításokkal egységes szerkezetbe foglalva) (a továbbiakban: polgári törvénykönyv.).

9. A Bank Handlowy az ügynöki szerződést 2014. december 17-én felmondta. Ennek eredményeként a Rigall Arteria Management kérést intézett a Bank Handlowyhoz, hogy adjon tájékoztatást az 1999. június 1. és 2015. január 31. közötti időszakra esedékes jutalékról.

10. A Bank Handlowy ezt megtagadta, különösen azzal az érveléssel, hogy az ügynökkel addig közölt információk lehetővé tették az ügynöki szerződés alapján járó teljes díjazás kiszámítását, következésképpen a további információszolgáltatás nem volt indokolt. A Rigall Arteria Management keresetet indított a Sąd Okręgowy w Warszawie (varsói regionális bíróság, Lengyelország) előtt, amelyben tájékoztatást kért a Bank Handlowy által, az ügynöki közvetítés eredményeként korábban megszerzett ügyfelekkel kötött szerződésekről.

11. A Sąd Okręgowy w Warszawie (varsói regionális bíróság) 2016. június 20-i ítéletével elutasította a keresetet. E bíróság többek között megállapította, hogy a felek közötti szerződés szövegéből nem következik, hogy az ügynök jogosult jutalékot követelni a visszatérő ügyletekkel kapcsolatban.

12. A Sąd Apelacyjny w Warszawie (varsói fellebbviteli bíróság, Lengyelország) 2018. február 28-i ítéletével elutasította a Rigall Arteria Management fellebbezését. Konkrétabban, e bíróság megállapította, hogy a visszatérő ügyletekre vonatkozó jutaléknak a polgári törvénykönyv 761. cikkének – a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontját átültető –1. §-ában rögzített szabályozása diszpozitív jellegű, amely lehetővé teszi az ügynöki szerződés felei számára, hogy a kérdést másként szabályozzák. E bíróság álláspontja szerint az ügy körülményei arra utalnak, hogy a felek hallgatólagosan kizárták az ügynök szóban forgó jutalékhoz való jogát, amely kitűnik mind abból, hogy a szerződés szövegében nem történt utalás ilyen típusú jutalékra, mind pedig a feleknek a szerződés teljesítése során tanúsított magatartásából.

13. A Rigall Arteria Management felülvizsgálati kérelmet nyújtott be ezen ítélettel szemben a Sąd Najwyższyhoz (legfelsőbb bíróság), amely a jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság. E felülvizsgálat alátámasztására a Rigall Arteria Management arra hivatkozik, hogy a fellebbviteli bíróság megsértette a polgári törvénykönyv 761. cikke 1. §-a utolsó fordulatának a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának figyelembevételével értelmezett rendelkezéseit azzal, hogy e rendelkezést kiegészítő jellegűnek tekintette.

14. A kérdést előterjesztő bíróság által kifejtettek szerint egyelőre nem tisztázott az, hogy a lengyel jog szerint szerződéses úton módosítható vagy kizárható-e a kereskedelmi ügynök visszatérő ügyletekre vonatkozó jutalékigénye. Tekintettel arra, hogy a vonatkozó lengyel jog a 86/653 irányelvet ültette át, a kérdést előterjesztő bíróság álláspontja szerint e kérdés értelmezése annak értelmezésétől függ, hogy ezen irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja kógens vagy diszpozitív jellegű-e.

15. E körülmények között a Sąd Najwyższy (legfelsőbb bíróság) úgy határozott, hogy az alapeljárást felfüggeszti, és a következő kérdést terjeszti a Bíróság elé előzetes döntéshozatalra:

„A [86/653/EGK] irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontját, e rendelkezés szövegére és céljára tekintettel úgy kell-e értelmezni, hogy az önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynök részére korlátlan jogot biztosít a jutalékra az ügynöki szerződés időtartama alatt olyan harmadik személlyel kötött szerződés alapján, akit korábban ő ugyanolyan ügyletre mint vevőt szerzett meg, vagy e jog a szerződésben kizárható?”

16. A Rigall Arteria Management, a Bank Handlowy, a német, az olasz és a lengyel kormány, valamint az Európai Bizottság írásbeli észrevételeket nyújtott be a Bírósághoz. A 2022. március 23-án tartott tárgyaláson az Arteria Management, a Bank Handlowy, a német és a lengyel kormány, valamint a Bizottság előadta szóbeli észrevételeit.

IV. Elemzés

17. A 86/653 irányelv kivételes uniós jogszabály, mivel vállalkozások közötti szerződéseket szabályoz. A független vállalkozásként eljáró kereskedelmi ügynökök és megbízók közötti ügynöki szerződésekre [5] alkalmazandó. [6] A 86/653 irányelv kizárólag olyan szerződésekre vonatkozik, amelyek esetében az ügynök díjazás ellenében nyújtja szolgáltatásait. [7] A kereskedelmi ügynökök és a megbízók közötti jogviszonynak csak bizonyos szempontjait harmonizálja, pontosabban a felek alapvető kölcsönös jogait és kötelezettségeit (II. fejezet), a kereskedelmi ügynökök díjazását (III. fejezet), valamint az ügynöki szerződés megkötését és megszűnését (IV. fejezet). A 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja ezen irányelv III. fejezetének (6–12. cikk) részét képezi.

18. Szem előtt kell tartani, hogy a 86/653 irányelv elfogadására az 1980-as években, az egyhangú döntést megkövetelő belső piaci jogalapoknak megfelelően került sor, [8] hosszadalmas és összetett tárgyalásokat követően, amelyek során egyes tagállamok egyáltalán nem értettek egyet egy ilyen irányelv szükségességével. [9] Így a végeredmény olyan tagállamok közötti kompromisszum lett, amelyek jelentősen eltérő nézeteket vallottak általánosságban a szerződések, és konkrétan az ügynöki szerződések szabályozásáról.

19. Nem meglepő tehát, hogy a Bíróságot már többször is felkérték a 86/653 irányelv különböző rendelkezéseinek értelmezésére. [10] Ez azonban az első olyan alkalom, amikor a Bíróságot arra kérik fel, hogy ezen irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának jellegéről adjon iránymutatást.

[5] Az ügynöki szerződéssel az önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynök és a megbízó tartós jogviszonyt hoz létre. Az ügynök feladata, hogy ügyfeleket találjon a megbízó számára, tárgyaljon velük, és lehetőség szerint tegye lehetővé kereskedelmi ügyletek létrehozását a megbízó és az ilyen ügyfelek között. Lásd: 86/653 irányelv, különösen ezen irányelv 1. cikkének (2) bekezdése és 3. cikke. Az ügynök feladatainak ilyen leírása tényleges kereskedelmi kapcsolatokon alapul, ahogyan azok a valós gazdasági kontextusban megjelennek. Lásd e tekintetben: 1996. december 12-i Kontogeorgas ítélet (C-104/95, EU:C:1996:492, 26. pont).

[6] A 86/653 irányelv elemzésére lásd: Saintier, S., „Commercial agency in European Union private law”, in: Twigg-Flesner, C. (szerk.), *The Cambridge Companion to European Union Private Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, 273–285. o.; lásd még a jelen indítvány 3. és 71. lábjegyzetében idézett műveket. E téma szélesebb körű tárgyalására lásd például: Jansen, N. és Zimmermann, R., *Commentaries on European Contract Laws*, Oxford University Press, Oxford, 2018, 587–594. o.

[7] A 86/653 irányelv 2. cikke (1) bekezdésének első franciabekezdése szerint ezen irányelv nem alkalmazható a tevékenységüket ellenszolgáltatás nélkül végző kereskedelmi ügynökökre.

[8] A 86/653 irányelvet azelőtt fogadták el, hogy a jelenlegi EUMSZ 114. cikk a Szerződések keretrendszerébe bevezetésre került volna az Egységes Európai Okmány révén, amely 1987. július 1-jén lépett hatályba. Alapját az EKSz 57. cikk (2) bekezdése és 100. cikke (jelenleg az EUMSZ 53. cikk (1) bekezdése és 115. cikke) képezi.

[9] Lásd például: a Tanács 1983. június 14-i, 7251/1/83 REV 1. számú dokumentuma; a Tanács 1984. szeptember 19-i, 9274/84. számú dokumentuma; a Tanács 1985. június 6-i, 7242/85. számú dokumentuma. Lásd még e tekintetben: Lando, O., „The EEC Draft Directive Relating to Self-Employed Commercial Agents: The English Law Commission *versus* the EC Commission”, *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht/The Rabel Journal of Comparative and International Private Law*, 44. kötet, 1980, 1. o.

[10] A nemzeti bíróságok 86/653 irányelvre vonatkozóan előterjesztett előzetes döntéshozatali kérelmeire válaszul a Bíróság már mintegy húsz ítéletet hozott. Azonban annak ellenére, hogy az irányelv szövege nem kellően egyértelmű, a Bizottság sikeresnek találta a 86/653 irányelvet, mivel a határokon átnyúló ügynöki ügyletek száma emelkedett. Lásd e tekintetben: a Bizottság szolgálati munkadokumentuma, a 86/653 irányelv értékelése (REFIT-értékelés), SWD(2015) 146 final, 2015. július 16. (a továbbiakban: REFIT-jelentés).

20. Kérdésével az előterjesztő bíróság lényegében arra keresi a választ, hogy a kereskedelmi ügynököknek a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontjában előírt, a visszatérő ügyletek után járó jutalékra való jogosultsága módosítható vagy kizárható-e az ügynöki szerződés felei által.

21. E kérdés megválaszolása érdekében elsőként a Bíróság jelen ügy körülményei között fennálló előzetes döntéshozatali hatáskörét vizsgálom meg (A). Ezután rátérek érdemi értékelésemre (B), amelynek során először a szerződéseket általánosabb jelleggel szabályozó kógens és diszpozitív szabályok közötti különbségtételre vonatkozóan teszek előzetes észrevételeket (B.1), majd a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának értelmezésével folytatom (B.2.).

22. Ezen elemzés alapján arra a következtetésre jutok, hogy a Bíróság rendelkezik előzetes döntéshozatalra vonatkozó hatáskörrel a jelen ügyben, és a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontját diszpozitív szabályként kell értelmezni, amely ennek megfelelően lehetővé teszi az ügynöki szerződés felei számára, hogy annak alkalmazását módosítsák vagy kizárják.

A. A Bíróság hatásköre

23. A 86/653 irányelv 1. cikkének (2) bekezdése szerint olyan kereskedelmi ügynökökre alkalmazandó, akik tevékenysége különösen „áruk eladására vagy vételére” vonatkozó tárgyalások folytatását és az ilyen ügyletek megkötését foglalja magában. Mindazonáltal, amint az a jelen indítvány 7. pontjából kiderül, úgy tűnik, az alapügyben nem áruk, hanem (pénzügyi) szolgáltatások értékesítéséről van szó. Ezért felmerülhet a kérdés, hogy a Bíróság rendelkezik-e hatáskörrel előzetes döntéshozatalra a jelen ügyben,[11] tekintettel arra, hogy a 86/653 irányelv az alapeljárásbeli jogvita alapjául szolgáló körülményekre nem alkalmazható.[12]

24. Mindazonáltal, amint azt a Rigall Arteria Management, a német kormány és a Bizottság jelezte, úgy tűnik, hogy a Bíróságnak a jelen ügyben előterjesztett kérdés megválaszolására vonatkozó hatásköre a Dzodzi ítéletre alapozott ítélkezési gyakorlat alapján megállapítható.[13]

25. Ezen ítélkezési gyakorlatot alkalmazva a Bíróság már megállapította, hogy ha a 86/653 irányelvet átültető nemzeti szabályozás egyetlen megoldást vezet be az ügynöki szerződések valamennyi fajtájára vonatkozóan, akkor a Bíróság hatáskörrel rendelkezik ezen

[11] Érdemes megjegyezni, hogy bár a vitatott ügynöki szerződéseket Lengyelország 2004. május 1-jei európai uniós csatlakozását megelőzően kötötték (lásd a jelen indítvány 6. pontját), a Bíróság előtt nem vetődött fel kérdés arra vonatkozóan, hogy a 86/653 irányelv az időbeli hatály tekintetében a jelen ügyre alkalmazható-e. Mindazonáltal a Bíróság ítélkezési gyakorlatának fényében ez számomra nem tűnik kérdésesnek, tekintettel arra, hogy ezen ügynöki szerződések joghatásai ezen időpontot követően is fennmaradtak. Lásd e tekintetben: 2019. július 3-i UniCredit Leasing ítélet (C-242/18, EU:C:2019:558, 32. pont). A 86/653 irányelvvel összefüggésben a Bíróság nem vetette fel e kérdést a csatlakozás előtti és utáni tényekre vonatkozó ítélkezési gyakorlatában. Lásd: 2013. október 17-i Unamar ítélet (C-184/12, EU:C:2013:663, 20. pont); Lásd még e tekintetben: Jacobs főtanácsnok Centrosteel ügyre vonatkozó indítványa (C-456/98, EU:C:2000:137, 21–25. pont).

[12] Lásd e tekintetben: 2003. március 6-i Abbey Life Assurance végzés (C-449/01, nem tették közzé, EU:C:2003:133, 13–20. pont) (életbiztosításra, járadékokra és megtakarításokra vonatkozóan); 2015. december 3-i Quenon K. ítélet (C-338/14, EU:C:2015:795, 16. pont) (banki szolgáltatásokra és biztosításra vonatkozóan), és 2017. május 17-i ERGO Poisťovňa ítélet (C-48/16, EU:C:2017:377, 28. pont) (biztosítási szolgáltatásokra vonatkozóan).

[13] Az első olyan ügy vonatkozásában, amelynek eredményeként ezen állandó ítélkezési gyakorlat kialakult, lásd: 1990. október 18-i Dzodzi ítélet (C-297/88 és C-197/89, EU:C:1990:360, 36–43. pont).

irányelv értelmezésére abban az esetben is, ha az ügy nem árukat, hanem szolgáltatásokat érintő tényállásból ered. A hatáskör ilyen ügyekben történő megállapítása az uniós jogrend érdekét szolgálja, hogy elkerülhetőek legyenek a jövőbeli értelmezési különbségek. [14]

26. Ezen túlmenően, amint azt a Bíróság a 86/653 irányelv keretén kívül eső, közelmúltbeli ítélkezési gyakorlatában hangsúlyozta, az uniós jog hatálya alá nem tartozó helyzetekben akkor indokolt az uniós jog rendelkezéseinek Bíróság általi értelmezése, ha az ilyen rendelkezéseket a nemzeti jog a szóban forgó helyzetekre közvetlenül és feltétel nélkül alkalmazhatóvá teszi, annak biztosítása érdekében, hogy e helyzetek és az uniós jog hatálya alá tartozó hasonló helyzetek kezelése azonos módon történjen. [15]

27. A jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság által a Bíróság információkérésére válaszul adott tájékoztatásból kitűnik, hogy a 86/653 irányelv nemzeti jogba (nemzeti polgári törvénykönyvbe) való átültetése során a lengyel jogalkotó kifejezte azon szándékát, hogy az árukra és szolgáltatásokra vonatkozó ügynöki szerződéseket egységesen kezelje az uniós jogból származó rendelkezések alkalmazása tekintetében.

28. Ennek megfelelően úgy kell tekinteni, hogy a lengyel jog a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontját közvetlenül és feltétel nélkül alkalmazandóvá tette az alapügy tényállása vonatkozásában, és az uniós jogrend érdekében áll, hogy a Bíróság határozzon a kérdést előterjesztő bíróság által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgyában.

29. Következésképpen úgy vélem, hogy a Bíróság a jelen ügyben hatáskörrel rendelkezik az előzetes döntéshozatal vonatkozásában.

B. Az ügy érdemi vizsgálata

1. Előzetes észrevételek a kógens és diszpozitív szabályok közötti különbségtétel vonatkozásában

30. A tagállamok szerződésekre vonatkozó jogszabályai különbséget tesznek a szerződő felek alapvető jogaira és kötelezettségeire vonatkozó kógens és diszpozitív szabályok között. [16] Dióhéjban, a kógens szabályoktól nem lehet eltérni, így a szerződő felek nem állapodhatnak meg azoktól eltérő kikötésben, míg a diszpozitív szabályok nem feltétlenül válnak a szerződés részévé, ha a felek azoktól eltérően kívánják rendezni a jogviszonyukat.

31. Ezen túlmenően számos jogrendszer ismer el különböző típusú kógens, illetve a diszpozitív szabályokat. [17]

[14] Lásd e tekintetben: 2006. március 16-i Poseidon Chartering ítélet (C-3/04, EU:C:2006:176, 11–19. pont); 2010. október 28-i Volvo Car Germany ítélet (C-203/09, EU:C:2010:647, 23–28. pont); 2013. október 17-i Unamar ítélet (C-184/12, EU:C:2013:663, 30. és 31. pont); 2015. december 3-i Quenon K. ítélet (C-338/14, EU:C:2015:795, 17–19. pont); és 2017. május 17-i ERGO Poisťovňa ítélet (C-48/16, EU:C:2017:377, 29–32. pont). Lásd még: Tanchev főtanácsnok The Software Incubator ügyre vonatkozó véleménye (C-410/19, EU:C:2020:1061, 45. pont és 39. lábjegyzet).

[15] Lásd például: 2019. december 12-i G.S. és V.G. ítélet (A közrendet fenyegető veszély) (C-381/18 és C-382/18, EU:C:2019:1072, 43. pont) és 2020. január 30-i I.G.I. ítélet (C-394/18, EU:C:2020:56, 48. pont). Lásd még: Pikamäe főtanácsnok Deutsche Post és társai ügyre vonatkozó indítványa (C-203/18 és C-374/18, EU:C:2019:502, 43–62. pont); Bobek főtanácsnok J & S Service ügyre vonatkozó indítványa (C-620/19, EU:C:2020:649, 27–96. pont); valamint a BALTIJAS STARPTAUTISKĀ AKADĒMIJA és STOCKHOLM SCHOOL OF ECONOMICS IN RIGA ügyre vonatkozó indítványom (C-164/21 és C-318/21, EU:C:2022:333, 57–64. pont).

[16] Lásd például: Hesselink, M.W., „Non-Mandatory Rules in European Contract Law”, *European Review of Contract Law*, 1. kötet, 2005, 44. o; Grigoleit, H.C., „Mandatory Law (Fundamental Regulatory Principles)”, in: Basedow, J. et al., *Max Planck Encyclopedia of European Private Law*, Oxford University Press, Oxford, 2012.

[17] Lásd e tekintetben: Hesselink, a jelen indítvány 16. lábjegyzetében idézett mű, 56-61. o.

32. A kógens szabályok lehetnek abszolút kógens jellegűek, ami azt jelenti, hogy a felek azoktól nem térhetnek el. Lehetnek azonban relatív kógens szabályok is, amely esetben lehetséges az ilyen szabályoktól eltérő szerződéses kikötés, de csak bizonyos körülmények között. A relatív kógens szabályok engedhetnek például olyan eltérést, amely a gyengébb fél érdekét szolgálja, illetve amely a szabály lényegét vagy a jogalkotó által előírt bizonyos minimumot tiszteletben tartja.

33. Hasonlóképpen, a diszpozitív szabályoknak sem csupán egy típusa létezik. Általában e fogalom alatt az úgynevezett háttérszabályokat vagy klasszikus mögöttes szabályokat értjük. Az ilyen diszpozitív szabályok kitöltik a felek megállapodásának hézagait, amelyek révén a felek – szándékosan vagy akaratlanul – szabályozatlanul hagyták szerződéses jogviszonyuk bizonyos vonatkozásait. Léteznek azonban egyéb típusú diszpozitív szabályok is. Ezek között találhatók a mintaszabályok, amelyek segítséget nyújtanak a szerződés megszövegezéséhez, megmutatva a lehetséges megoldásokat arra vonatkozóan, hogy a felek miként oldhatnak meg bizonyos kérdéseket. Úgy tűnik, e mintaszabályok legalább két kategóriára oszthatók: az egyikbe azok a tartoznak, amelyek megoldási lehetőségeket sorolnak fel a felek számára úgy, hogy közben nem zárnak ki más lehetőségeket (ezekre a továbbiakban diszpozitív nyílt mintaszabályokként hivatkozom), a másik kategóriába pedig azok tartoznak, amelyek a felek választási lehetőségét a tételesen felsorolt lehetőségekre korlátozzák.

34. Végül fontos megjegyezni, hogy a szerződésekre vonatkozó nemzeti jogszabályok különböző technikákat alkalmaznak annak jelzésére, hogy valamely konkrét szabály kógens vagy diszpozitív-e, és azon belül melyik típusba tartozik. E nemzeti jogszabályok gyakran nem árulnak el semmit az egyes konkrét szabályok jogi természetéről, a bíróságokra bízva e kérdés tisztázását.

35. A 86/653 irányelv sem kivétel az előzőkben leírtak alól. Különböző típusú kógens és diszpozitív szabályokat tartalmaz, és számos technikát alkalmaz e szabályok jellegének leírására. [18]

36. A kógens szabályok esetében a 86/653 irányelv bizonyos rendelkezései kifejezetten előírják, hogy a felek az adott szabálytól nem térhetnek el. [19] Egyes rendelkezések azonban relatív diszpozitív természetűek. Ezek vagy minimumszabályokat írnak elő, amelyektől a felek eltérhetnek, [20] vagy engednek ugyan eltérést, de csak abban az esetben, ha az a kereskedelmi ügynök számára nem hátrányos. [21] Egyes eltérések csak a szerződés megszűnése után megengedettek, így azokról előzetesen nem lehet megállapodni. [22]

37. Ami a diszpozitív szabályokat illeti, a 86/653 irányelv egyes rendelkezései egyértelműen jelzik, hogy a vonatkozó rendelkezésben megállapított szabályok olyan mögöttes szabályok, amelyeket akkor kell alkalmazni, ha a felek az adott kérdésről nem állapodtak meg. [23]

[18] Lásd e tekintetben: Léger főtanácsnok Ingmar ügyre vonatkozó indítványát (C-381/98, EU:C:2000:230, 81–91. pont), és Szpunar főtanácsnok Agro Foreign Trade & Agency ügyre vonatkozó indítványát (C-507/15, EU:C:2016:809, 36–37. pont).

[19] Lásd: 86/653 irányelv 5: cikke („A felek a 3. és 4. cikk rendelkezéseitől nem térhetnek el”); 13. cikkének (1) bekezdése („Ezen jogról való lemondás semmis.”).

[20] Lásd: a 86/653 irányelv 15. cikkének (2) bekezdése („A felek rövidebb felmondási időben nem állapodhatnak meg.”).

[21] Lásd: a 86/653 irányelv 10. cikkének (4) bekezdése („A (2) és (3) bekezdés rendelkezéseitől eltérni a kereskedelmi ügynök hátrányára nem lehet.”); 11. cikkének (3) bekezdése („Az (1) bekezdés rendelkezéseitől eltérni a kereskedelmi ügynök hátrányára nem lehet.”); 12. cikkének (3) bekezdése („A (1) és a (2) bekezdések rendelkezéseitől eltérni a kereskedelmi ügynök hátrányára nem lehet.”).

[22] Lásd: a 86/653 irányelv 19. cikke („A felek a 17. és a 18. cikk rendelkezéseitől a kereskedelmi ügynök hátrányára az ügynöki szerződés lejárta előtt nem térhetnek el.”).

[23] Lásd: a 86/653 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése („A felek közötti erre vonatkozó külön megegyezés hiányában […]”); 15. cikkének (5) bekezdése („A felek eltérő megegyezésének hiányában […]”).

38. Végül a 86/653 irányelv egyes rendelkezései nem árulnak el semmit arról, hogy kógens vagy diszpozitív jellegűek-e.[24] Ez a helyzet ezen irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontjával kapcsolatban, amelynek értelmezése a jelen ügyben vitatott. Valójában a 86/653 irányelv hallgat a teljes 7. cikk természetéről.

2. A 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának értelmezése

a) Szöveg

39. Emlékeztetőül a jelen ügyben az a kérdés merül fel, hogy az ügynöki szerződés felei megállapodhatnak-e a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontjában foglalt, a kereskedelmi ügynököket a visszatérő ügyletek után jutalékra jogosító szabálytól eltérő szerződéses kikötésben.

40. Véleményem szerint, és annak ellenére, hogy semmi nem utal egyértelműen a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának kógens vagy diszpozitív jellegére, a jelen ügy azon ritka esetek egyike, amikor az előterjesztő bíróság kérdésére adandó válasz levezethető annak a rendelkezésnek a szövegéből, amelynek értelmezését kérik.

41. Amint az a jelen indítvány 4. pontjából kiderül, a 86/653 irányelv 7. cikkének (1) bekezdése előírja, hogy a kereskedelmi ügynököt jutalék illeti meg az ügynöki szerződésben meghatározott időszakban megkötött kereskedelmi ügyletek után:

„a) ha az ügyletet az ő tevékenységének eredményeként kötötték meg; *vagy*

b) ha az ügyletet olyan harmadik személlyel kötötték meg, akit korábban ő ugyanolyan ügyletre mint vevőt szerzett meg.”[25]

42. Az e rendelkezésben szereplő „vagy” kötőszó használatából arra lehet következtetni, hogy a kereskedelmi ügynök a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének a), illetve b) pontjában megjelölt jutalékfajták bármelyikére jogosult lehet.[26]

43. Véleményem szerint a szavaknak nincs jelentésük azon a szövegkörnyezeten kívül, amelyben használják azokat. A 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja – amelyet ennek megfelelően nem lehet a 7. cikk (1) bekezdésének a) pontjától elkülönítve értelmezni – arra utal, hogy hogy ez a rendelkezés diszpozitív nyílt mintaszabályt tartalmaz. (lásd a jelen indítvány 33. pontját).

44. Véleményem szerint tehát a 86/653 irányelv 7. cikkének (1) bekezdése javaslatokat tartalmaz a felek számára, amelyek közül a szerződés megkötésekor választhatnak. A két felsorolt megoldást az uniós jogalkotó azért választhatta, mert az ügynöki szerződések esetében ezek a jutalék

[24] A 86/653 irányelv 7. cikkén kívül ez a helyzet ezen irányelv 8. és 9. cikke, valamint 10. cikkének (1) bekezdése vonatkozásában is.

[25] Kiemelés tőlem. A „vagy” kötőszót a 86/653 irányelv más nyelvi változatai is alkalmazzák, például a spanyol, német, francia, horvát, olasz, portugál és a szlovák szöveg.

[26] Meg kell jegyezni, hogy a „vagy” kötőszó a 86/653 irányelv más rendelkezéseiben is előfordul, amelyek egyike sincs kógens vagy relatív kógens szabályként megjelölve. Lásd: 86/653 irányelv 7. cikkének (2) bekezdése; lásd még: ugyanezen irányelv 8. cikke és 10. cikkének (1) bekezdése, amely diszpozitív nyílt mintaszabályként értelmezhető. Ezzel ellentétben a 86/653 irányelv egyes rendelkezései, amelyek kifejezetten kógens szabályként vannak megjelölve, az „és” kötőszót használják: lásd a 86/653 irányelv 11. cikkének (1) bekezdését és 17. cikke (2) bekezdésének a) pontját; lásd még ugyanezen irányelv 17. cikkének (3) bekezdését, ahol „és/vagy” szerepel.

kikötésének leggyakrabban alkalmazott módozatai.[27] Az e lehetőségek közötti választással a felek csökkenthetik a szerződéskötés kapcsán folytatott tárgyalás során felmerülő ügyleti költségeket.[28] A feleket azonban nem kötik ezek a mintaszabályok, hanem szabadon választhatnak más lehetőséget.

45. Mivel a 86/653 irányelv 7. cikkének (1) bekezdése csak javaslatokat kínál a felek számára, ez a rendelkezés nem csupán kógens szabálynak nem minősül, de diszpozitív mögöttes szabályként sem értelmezhető. Ennek az az oka, hogy nem egyetlen olyan szabályt tartalmaz a kereskedelmi ügynök jutalékra való jogosultsága vonatkozásában, amely a felek által a szerződésben hagyott hézag kitöltését szolgálhatja.[29] Ehelyett választási lehetőséget kínál. A 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése a) és b) pontjának a „vagy” kötőszóval történő elválasztása lehetetlenné teszi mind az ügynöki szerződés felei, mind a közöttük felmerülő vitát eldöntő bíróság számára azt, hogy e rendelkezést anélkül alkalmazzák, hogy először választanának a rendelkezés által felkínált lehetőségek közül.

46. Igaz, hogy a „vagy” néha „és”-ként is értelmezhető.[30] Ez azonban a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének esetében nem lenne észszerű. A b) pont szövege arra utal, hogy az a) pontban leírtak már megtörténtek: az ügylet megkötésére a kereskedelmi ügynök közvetlen tevékenysége folytán sor került. Bár lehetséges, hogy a kereskedelmi ügynök csak az a) pont szerinti jutalékot kapja, nehéz (bár nem lehetetlen) elképzelni, hogy a kereskedelmi ügynök csak a b) pont szerinti jutalékot kapja olyan ügyfelek esetében, akiket „korábban [az ügynök] szerzett meg” a megbízó számára anélkül, hogy az az ügynök a) pont szerinti közvetlen tevékenysége következtében az ügyfelekkel kötött ügyletek után jutalékra számítana. Ha az uniós jogalkotó a b) pont alapján olyan jutalékra való jogosultság megteremtését tűzte volna ki célul, amely az a) pont szerinti jutalékot is magában foglalja, annak furcsa kifejezése lenne a két mondat „vagy” kötőszóval történő elválasztása.

47. Ezért egy olyan értelmezés, amely lehetővé tenné a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének egyetlen mondatként való olvasatát, mind a közvetlen, mind a visszatérő ügyletek után jutalékra jogosítva a kereskedelmi ügynököt, megkövetelné a „vagy” „és”-re történő változtatását, valamint annak figyelmen kívül hagyását, hogy a b) pont magában foglalja az a) pont megvalósulását. Egy ilyen értelmezés azonban még ekkor is csupán egyetlen szabállyá tenné a 86/653 irányelv 7. cikkének (1) bekezdését, és nem adna választ arra a kérdésre, hogy e szabály kógens-e vagy diszpozitív.

[27] Azon nehézségek kapcsán, amelyekkel a jogalkotó a diszpozitív szabályok ideális tartalmának keresése során szembesül, lásd: Hesselink, a jelen indítvány 16. lábjegyzetében idézett mű, 77–83. o. E tekintetben a megfelelő szabály megtalálásának egyik módja a szociológiai módszer, amely figyelembe veszi a szerződések egyes fajtáira vonatkozó létező gyakorlatot. A jogalkotó választása tükrözheti azt is, hogy értelmezése szerint mely típusú szabályok a leghatékonyabbak gazdaságilag vagy mely szabály tükrözi a felek érdekei közötti megfelelő egyensúlyt tipikus helyzetekben.

[28] A diszpozitív szabályok ügyleti költségek csökkentésében betöltött szerepe kapcsán lásd: Hesselink, a jelen indítvány 16. lábjegyzetében idézett mű, 46. o; Storme, M.E., „Freedom of Contract: Mandatory and Non-Mandatory Rules in European Contract Law”, *European Review of Private Law*, 15. kötet, 2007, 233. o-tól, 237–238. o.

[29] Ugyanezen oknál fogva a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja nem értelmezhető olyan relatív kógens szabályként – ahogyan azt a Rigall Arteria Management és a lengyel kormány állítja –, amely kizárólag a kereskedelmi ügynök javára enged eltérést a felek számára. Amint már említettem, az e rendelkezésben szereplő lehetőség csupán egyike az ügynöki jutalék szabályozására vonatkozó választási lehetőségeknek.

[30] Legismertebb példaként lásd: 2005. július 12-i Bizottság kontra Franciaország ítélet (C-304/02, EU:C:2005:444, 83. pont), ahol a Bíróság úgy ítélte meg, hogy az EK-Szerződés korábbi 228. cikkének (2) bekezdésében (jelenleg az EUMSZ 260. cikk (2) bekezdése) szereplő „vagy” kötőszó nem zárja ki, hogy az uniós jog ugyanazon tagállam általi megsértése miatt átalányösszeg és kényszerítő bírság is kiszabható legyen.

48. Amint azt be fogom mutatni, a szóban forgó rendelkezés ilyen messzire nyúló értelmezését nem igazolják a szerződési szabadsággal kapcsolatos rendszerszintű okok, sem pedig a 86/653 irányelv célkitűzései, előkészítő munkálatai vagy az a szövegösszefüggés, amelybe ezen irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja illeszkedik.[31] Másként fogalmazva, ezen egyéb értelmezési okok, amelyekre az alábbiakban kitérek, szintén alátámasztják azt az álláspontot, hogy a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontját diszpozitív szabályként kell értelmezni.

b) A szerződési szabadsághoz kapcsolódó rendszerszintű okok

49. A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint az uniós jog rendelkezéseit az alapvető jogok fényében kell értelmezni, amelyek szerves részét képezik azon általános jogelveknek, amelyek tiszteletben tartását a Bíróság biztosítja, és amelyeket jelenleg az Európai Unió Alapjogi Chartája (a továbbiakban: Charta) rögzít.[32] E rendszertani értelmezés követelményének fényében először is megjegyzem, hogy az az állítás, amely szerint a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja diszpozitív szabály, összhangban áll a szerződési szabadság elvével.

50. A Bank Handlowy és a német kormány által hivatkozott szerződési szabadság a nemzeti jogrendek és az uniós jogrend egyik alapelve. A Charta 16. cikke a vállalkozás szabadságának részeként ismeri el.[33]

51. Az ügynöki szerződések kereskedelmi (vállalkozások közötti) szerződések abban az értelemben, hogy mind a kereskedelmi ügynökök, mind a megbízók vállalkozások.[34] Így a kereskedelmi ügynöki jogviszonyokat elvileg a szerződési szabadság szabályozza, amely mindkét fél vállalkozáshoz való jogát védi. E szabadság – amely magában foglalja a felek autonómiáját a szerződés feltételeinek meghatározása vonatkozásában – nem abszolút, és indokolt korlátozások tárgyát képezheti, amelyeket különösen törvényi úton kell előírni, és amelyeknek arányosnak kell lenniük, amint azt a Charta 52. cikkének (1) bekezdése kimondja.[35]

52. A jelen ügyben azonban a 86/653 irányelv egyetlen rendelkezése sem utal egyértelműen arra, hogy ezen irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja a szerződési szabadságot korlátozza.

53. Bár a Bizottság a tárgyaláson azt állította, hogy a közérdekű célok – nevezetesen a kereskedelmi ügynökök mint az ügynöki szerződésben részes gyengébb felek védelme – alátámasztják a felek szerződési szabadságának a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontjában előírt jutalék tekintetében való korlátozását, ez nem változtat a tényen, hogy a Charta

[31] A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint az uniós jogi rendelkezések értelmezése során nem csupán annak szövegét, hanem azt is figyelembe kell venni, hogy milyen kontextusban fordul elő, és milyen célkitűzéseket szolgálnak azon szabályok, amelyeknek részét képezi. Lásd például: 2017. február 16-i Agro Foreign Trade & Agency ítélet (C-507/15, EU:C:2017:129, 27. pont).

[32] Lásd például: 2016. május 25-i Meroni ítélet (C-559/14, EU:C:2016:349, 45. pont), és 2021. december 21-i Bank Melli Iran ítélet (C-124/20, EU:C:2021:1035, 70. pont).

[33] Lásd például: 2021. december 21-i Bank Melli Iran ítélet (C-124/20, EU:C:2021:1035, 79. pont). Amint az a Chartához fűzött magyarázatokban is szerepel, a Charta 16. cikke a Bíróság ítélkezési gyakorlatát kodifikálja, amely már elismeri, hogy a szerződési szabadság az uniós jog részét képezi. Lásd többek között:: 1999. október 5-i Spanyolország kontra Bizottság ítélet (C-240/97, EU:C:1999:479, 99. pont); 2007. július 18-i Société thermale d'Eugénie-Les-Bains ítélet (C-277/05, EU:C:2007:440, 28. pont); lásd még: Szpunar főtanácsnok Thelen Technopark Berlin ügyre vonatkozó indítványa (C-261/20, EU:C:2021:620, 75–84. pont).

[34] Lásd a jelen indítvány 17. pontja. Az 86/653 irányelvről szóló 2015. évi bizottsági értékelés szerint a legtöbb kereskedelmi ügynök kis-, illetve középvállalkozás (a továbbiakban: kkv) vagy kizárólagos tulajdonos, míg a megbízók jelentős része szintén kkv. Lásd: a jelen indítvány 10. lábjegyzetében idézett REFIT-jelentés 3.2.3 és 6. pontja.

[35] A Charta 52. cikkének (1) bekezdése szerint a Chartában rögzített jogok gyakorlását korlátozni lehet mindaddig, amíg a korlátozásokat törvény írja elő, azok tiszteletben tartják a jogok és szabadságok lényeges tartalmát, továbbá az arányosság elvével összhangban alkalmazásuk elengedhetetlen, valamint ténylegesen megfelelnek az Európai Unió által elismert általános érdekű célkitűzéseknek vagy mások jogainak és szabadságainak védelmét szolgálják. Lásd például: 2021. december 21-i Bank Melli Iran ítélet (C-124/20, EU:C:2021:1035, 83. pont).

52. cikkének (1) bekezdésével összhangban lévő ilyen igazolást a vonatkozó uniós jog nem tartalmaz. Ráadásul az ilyen korlátozás nem tűnik sem szükségesnek, sem megfelelőnek a kereskedelmi ügynökök minden lehetséges esetben való védelme céljából, ahogyan az az alábbiakban kifejtésre kerül (lásd ezen indítvány 63. és 65. pontját).

54. Ilyen körülmények között, a felek szerződéses szabadságának a jutalék típusának megválasztását érintő, a Charta 16. cikkével és 52. cikkének (1) bekezdésével összhangban álló, kellően indokolt korlátozása hiányában a 86/653 nem szolgáltat jogalapot arra, hogy annak 7. cikke (1) bekezdésének b) pontját kógens vagy relatív kógens szabályként kell értelmezni.

c) Célkitűzések

55. A 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának diszpozitív szabályként való értelmezése nem ellentétes az ezen irányelv által kitűzött célokkal.

56. Elképzelhető, hogy az uniós jogalkotót az a megítélés, amely szerint a kereskedelmi ügynökök a gyengébb felek az ügynöki szerződésekben, olyan döntésre indította, hogy kógens rendelkezéseket iktasson a 86/653 irányelvbe. Azonban a kereskedelmi ügynökök védelme nem az egyetlen, de még csak nem is a legfőbb célkitűzése ezen irányelvnek.[36] Mindenesetre az a körülmény, hogy a kereskedelmi ügynökök gyengébb helyzetével kapcsolatos aggályok befolyásolták bizonyos megoldások választását a döntéshozatali folyamat során, nem vezethet arra a Bizottság által javasolt következtetésre, hogy a 86/653 irányelv csak olyan kógens szabályokat tartalmaz, amelyek célja a kereskedelmi ügynökök védelme.

57. A 86/653 irányelv második és harmadik preambulumbekezdéséből egyértelműen kiderül, hogy ezen irányelv fő célja belső piac létrehozása a kereskedelmi ügynök számára, valamint a kereskedelmi ügynökök és megbízók határokon átnyúló tevékenysége előtt álló akadályok felszámolása.[37] Ebben az összefüggésben, amint azt egy korábbi indítványomban említettem,[38] az uniós jogalkotó akaratának egyik, az uniós jogban objektíve megállapítható jelzése a vitatott jogi aktus jogalapjának megválasztása. A 86/653 irányelv elfogadásának kettős belső piaci jogalapja volt (lásd a jelen indítvány 18. pontját). Ez azt jelzi, hogy az irányelv mögött meghúzódó fő gondolat a határokon átnyúló ügynöki szerződések akadályainak megszüntetése volt.[39]

58. Ezen cél elérése a „nemzeti jogszabályok eltéréseinek” megszüntetésével történik, amelyeket a 86/653 irányelv második preambulumbekezdése fő akadályként ismer el. Ezért annak érdekében, hogy megkönnyítse a különböző tagállamokban honos kereskedelmi ügynökök és

[36] Lásd például: 2015 december 3-i Quenon K. ítélet (C-338/14, EU:C:2015:795, 23. pont); 2017. február 16-i Agro Foreign Trade & Agency ítélet (C-507/15, EU:C:2017:129, 29. pont); 2021. szeptember 16-i The Software Incubator ítélet (C-410/19, EU:C:2021:742, 48. pont).

[37] A 86/653 irányelv második és harmadik preambulumbekezdése a következő:
„mivel a kereskedelmi képviseletre vonatkozó nemzeti jogszabályok eltérései alapvetően befolyásolják a versenyfeltételeket, és e tevékenység folytatását a Közösségen belül, valamint mind a kereskedelmi ügynököket a megbízóikkal szemben megillető védelemre, mind a kereskedelmi ügyletek biztonságára nézve hátrányosak; továbbá mivel ezen eltérések alapvetően gátolják a kereskedelmi képviseleti szerződések létrejöttét és működését, amennyiben az ügynök és a megbízó különböző tagállamokban telepedett le;
mivel a tagállamok közötti áruforgalmat az egységes piaci feltételekhez hasonló feltételek mellett célszerű folytatni és ez szükségessé teszi a tagállamok jogrendszereinek közelítését a közös piac megfelelő működéséhez szükséges mértékig; mivel ebben a megközelítésben a nemzetközi magánjogi szabályok – a kereskedelmi képviseletre vonatkozóan – nem oldják fel a fent említett ellentmondásokat, még egységes szabályok megalkotása esetén sem, éppen ezért szükséges a javasolt harmonizáció, ezen szabályok létezése ellenére”.

[38] Lásd: a Bizottság kontra Dánia (PDO „Feta”) ügyre vonatkozó indítványomat (C-159/20, EU:C:2022:198, 64 pont).

[39] Lásd e tekintetben: a jelen indítvány 10. lábjegyzetében idézett REFIT-jelentés 3.1. pontja.

megbízók határokon átnyúló ügynöki szerződéseinek megkötését, az uniós jogalkotó azt a módszert választotta, hogy az EU-szerte ügynöki szerződést kötő felek részére számos harmonizált (kógens, diszpozitív, mögöttes vagy minta-) szabályt kínál. [40]

59. A harmonizált szabályok megfelelő tartalmának meghatározása során az uniós jogalkotó figyelembe veheti és köteles is figyelembe venni a kereskedelmi ügynökök mint az ügynöki szerződések gyengébb felei védelmének biztosítását. [41] Ez azonban nem jelenti azt, hogy az EU és tagállamai közötti jelenlegi hatáskörmegosztás alapján az ilyen védelem a 86/653 irányelv önálló célja lenne vagy lehetne. [42]

60. A kereskedelmi ügynökök megfelelő védelmét a Bíróság jogos érdekként ismerte el. [43] Ezért a kereskedelmi ügynökök védelme a 86/653 irányelv rendszerébe épített célkitűzések egyike.

61. Az ügynökök gyengébb pozíciójának kezelése a gazdasági egyensúly helyreállítását szolgálja a kereskedelmi ügynökök és a megbízók közötti jogviszonyokban. [44] Jogalkotási beavatkozásra tehát azokban a helyzetekben van szükség, amikor a jogalkotó úgy ítéli meg, hogy jelentős elégtelenség áll fenn a piacon. [45]

62. A lengyel kormány és a kérdést előterjesztő bizottság állítása szerint ilyen elégtelenség áll fenn a kereskedelmi ügynöki piacon Lengyelországban. Rámutattak, hogy a piacot aszimmetria jellemzi, ahol a megbízók olyan helyzetben vannak, hogy szabványszerződéseket ajánlhatnak az ügynököknek anélkül, hogy biztosítanák számukra a szerződési feltételek megtárgyalásának lehetőségét.

63. Még ha ez jellemző is a lengyel kereskedelmi ügynöki piacra vagy legalábbis e piacra a pénzügyi szolgáltatások területén, a 86/653 irányelvet nem lehet kizárólag úgy értelmezni, hogy egyetlen tagállam piacának feleljen meg. Elképzelhető viszont, hogy ha az uniós jogalkotó EU-szerte ilyen aszimmetriát talált volna a kereskedelmi ügynökök és megbízók tárgyalási erejében, akkor azt megfelelő módon kezelte volna. Felmerülhet például a jelentős egyensúlyhiányt eredményező, meg nem tárgyalt szerződési feltételek semmissége. Egy ilyen megoldás, illetve a lehetséges egyéb megoldások kevésbé korlátoznák a szerződési szabadságot, mint egy kógens szabály, amely megfosztaná a feleket attól, hogy a jutalék fajtájáról tárgyaljanak.

[40] A belső piac 86/653 irányelv által kitűzött célok fontosságát a Bíróság megerősítette. Lásd például: 1998. április 30-i Bellone ítélet (C-215/97, EU:C:1998:189, 17. pont), amelyben a Bíróság azon megállapításával összefüggésben, hogy az ügynöki szerződések nyilvántartásba vételére vonatkozó nemzeti szabályok nem egyeztethetők össze ezen irányelvvel, kimondta, hogy a szóban forgó szabályok „jelentős mértékben akadályozhatják a különböző tagállamok ügynöki szerződéseinek létrehozását és végrehajtását”.

[41] Lásd e tekintetben: 86/653 irányelv ötödik preambulumbekezdése, amely azokra a „tagállamoknak a kereskedelmi ügynökökre vonatkozó szabályainak harmonizációja során” követendő „alapelvekre” hivatkozik, amelyeket az EUMSZ szociálpolitikáról szóló jelenlegi 151. cikke rögzít.

[42] A Bíróság az EUMSZ jelenlegi 114. cikkére vonatkozó ítélkezési gyakorlatával megerősítette az uniós jogalkotó azon lehetőségét, sőt kötelezettségét, hogy a nemzeti jogszabályok belső piac létrehozásának és működtetésének biztosítása érdekében történő közelítésére vonatkozó szabályok elfogadása során vegye figyelembe a különböző szempontokat (beleértve azokat is, amelyek harmonizálására az EU nem rendelkezik önálló hatáskörrel). Lásd többek között: 2000. október 5-i Németország kontra Parlament és Tanács (a továbbiakban: Tobacco Advertising) ítélet (C-376/98, EU:C:2000:544), vagy a közelmúltbeli 2016. május 4-i Lengyelország kontra Parlament és Tanács (C-358/14, EU:C:2016:323) 2016. május 4-i Philip Morris Brands és társai (C-547/14, EU:C:2016:325).

[43] Lásd e tekintetben: 2008. január 17-i Chevassus-Marche ítélet (C-19/07, EU:C:2008:23, 22. pont); 2018. április 19-i CMR ítélet (C-645/16, EU:C:2018:262, 33. pont); és 2017. május 17-i ERGO Poisťovňa ítélet (C-48/16, EU:C:2017:377, 41. pont); Lásd még: Poiares Maduro főtanácsnok Honyvem Informazioni Commerciali ügyre vonatkozó indítványa (C-465/04, EU:C:2005:641, 31. pont).

[44] Lásd e tekintetben: Szpunar főtanácsnok ERGO Poisťovňa ügyre vonatkozó indítványa (C-48/16, EU:C:2017:15, 36. és 37. pont).

[45] Lásd e tekintetben: Weatherill, S., „Why Object to the Harmonization of Private Law by the EC?”, *European Review of Private Law*, 12. kötet, 2004, 633. o-tól, 635. o. Lásd még: Zamir, E. és Ayres, I., „A Theory of Mandatory Rules: Typology, Policy, and Design”, *Texas Law Review*, 99. kötet, 2020, 283. o-tól, 292. o.

64. Ezen túlmenően, amint azt a német kormány jelezte, a tagállami jogrendszerek olyan alapelveket tartalmaznak, amelyek biztosítják a szerződő felek általános védelmét abban az esetben, ha a köztük jelentős egyensúlyhiány áll fenn. Az ilyen szabályok a kereskedelmi ügynökökre is vonatkoznak olyan helyzetekben, amikor a jutalékokat túlzott mértékben megvonják.

65. Nem szabad továbbá megfeledkezni arról, hogy a 86/653 irányelv a lehetséges kereskedelmi helyzetek széles körét szabályozza, amelyekben mind a kereskedelmi ügynökök, mind a megbízók érdekei eltérőek lehetnek.[46] Lehetséges, hogy a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának kógens szabályként való értelmezése bizonyos fajtájú ügynöki jogviszonyok esetén nem szolgálja a kereskedelmi ügynökök védelmét. Ugyanakkor, ha ezt a szabály kógens szabályként kellene értelmezni, az megakadályozná a kereskedelmi ügynököket és a megbízókat abban, hogy megtalálják a szerződésüknek leginkább megfelelő megoldást.

66. Ezért a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának kógens szabályként való értelmezése nem feltétlenül segíti elő a kereskedelmi ügynökök védelmét, és – amint arra a Bank Handlowy rámutatott – a kereskedelmi ügynöki piac működésének megzavarásához vezethet. Azok a megbízók, akik nem számoltak a szóban forgó jutalék kifizetésének szükségességével, más megoldásokhoz folyamodhatnak, például csökkenthetik az alapjutalék mértékét, korlátozhatják vagy kizárhatják az ügynökök költségeinek a megbízó részéről történő megtérítését vagy a díjazás egyéb elemeit, illetve előfordulhat, hogy a továbbiakban egyáltalán nem vesznek igénybe kereskedelmi ügynököt.

67. Végül fontos kiemelni, hogy a kereskedelmi ügynököket nem csupán kógens szabályok védik, hanem a harmonizált szabályok által[47] elért jogbiztonság is.[48] Az 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontja értelmezésének tisztázása tehát hozzájárul az ezen irányelv által kitűzött célok eléréséhez, függetlenül attól, hogy e rendelkezést kógens vagy diszpozitív szabályként értelmezik-e.

d) Jogalkotási előzmények

68. A 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának jogalkotási előzményei szintén e rendelkezés diszpozitív szabályként való értelmezése mellett szólnak.

69. Amint azt a 86/653 irányelvre vonatkozó ítélkezési gyakorlat is mutatja,[49] a Bíróság megítélése szerint valamely uniós jogi eszköz jogalkotási előzményei hasznosak az uniós jogalkotó azon szándékának felismerésében, amely az adott jogi eszköz vagy annak valamely konkrét rendelkezése mögött húzódik. Ez különösen így van akkor, ha – miként a jelen ügy kapcsán is – a vitatott rendelkezést érintő változás következett be azon döntéshozatali folyamat során, amelyből az uniós jogalkotó szándékára következtetni lehet.

[46] Lásd e tekinteten: 2020. június 20-i Trendsetteuse ítélet (C-828/18, EU:C:2020:438, 30. pont).

[47] Azon vélemények tekintetében, amelyek megerősítik, hogy a harmonizáció diszpozitív szabályok révén is elérhető, lásd például: Hesselink, a jelen indítvány 16. lábjegyzetében idézett mű; Storme, a jelen indítvány 28. lábjegyzetében idézett mű; Gutman, K., *The Constitutional Foundations of European Contract Law: A Comparative Analysis*, Oxford University Press, Oxford, 2014.

[48] Lásd e tekintetben: 2009. március 26-i Semen ítélet (C-348/07, EU:C:2009:195, 31. pont).

[49] Lásd e tekintetben: 1998. április 30-i Bellone ítélet (C-215/97, EU:C:1998:189, 11. és 16. pont), és 2010. október 28-i Volvo Car Germany ítélet (C-203/09, EU:C:2010:647, 40. pont); 2003. március 6-i Abbey Life Assurance végzés (C-449/01, nem tették közzé, EU:C:2003:133, 15. pont). Lásd még többek között: Wahl főtanácsnok Quenon K. ügyre vonatkozó indítványa (C-338/14, EU:C:2015:503, 39. pont), és Szpunar főtanácsnok Agro Foreign Trade & Agency ügyre vonatkozó indítványa (C-507/15, EU:C:2016:809, 48–54. pont).

70. A Bizottság eredeti irányelvjavaslatában[50] a 86/653 irányelv 7. cikkének (1) bekezdése a 12. cikk (1) bekezdésének tervezeteként jelent meg.[51] Ez utóbbi rendelkezés szerepelt az irányelvre vonatkozó javaslat kógens rendelkezéseit tartalmazó külön felsorolásában, amelyet a 35. cikk tervezete tartalmazott, amely kimondta, hogy „[m]inden olyan kikötés semmis, amellyel a felek az alábbiakban említett rendelkezésektől az ügynök hátrányára térnek el”.[52]

71. A javaslatra vonatkozó véleményében[53] az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság különösen azt emelte ki, hogy a 35. cikk az irányelv egészére nézve alapvető fontosságú abban a vonatkozásban, hogy kijelöli a felek mozgásterének mértékét és határait az ügynöki jogviszonyban, és ezért az irányelvre vonatkozó javaslatban kell maradnia.

72. Ezzel szemben a javaslat első olvasata során[54] az Európai Parlament úgy ítélte meg, hogy a kógens rendelkezéseknek a 35. cikk tervezetében szereplő hosszú felsorolása túlságosan rugalmatlanná tette az irányelvre vonatkozó javaslatot, és e rendelkezés újraszövegezését kérte.

73. Következésképpen a Bizottság felülvizsgált javaslatában[55] a 35. cikk tervezetét„nagyobb rugalmasság lehetővé tétele érdekében lerövidítették”, és több rendelkezést töröltek. Így a kógens szabályok e rendelkezés felülvizsgált változatában szereplő felsorolása konkrétan a 12. cikk (1) bekezdése a) pontjának tervezetében említett jutalékra vonatkozott, a többi bekezdésre azonban már nem, az ugyanezen rendelkezés b) pontjában említett visszatérő ügyletek jutalékát is beleértve.[56]

[50] Lásd: A kereskedelmi ügynökök jogegyenlősége. Javaslat az önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó tagállami jogszabályok összehangolásáról szóló tanácsi irányelvre, COM(76) 670, 1976. december 13. (a továbbiakban: irányelvjavaslat).

[51] A 12. cikk (1) bekezdésének tervezete a következőt rögzítette: „A kereskedelmi ügynök a szerződés devizanemében kötött kereskedelmi ügyletek után jutalékra jogosult:
a) ha az ügyletet e kereskedelmi ügynök szerzi meg, vagy
b) ha az ügylet megkötésére olyan harmadik személlyel kerül sor, akivel az ügynök korábban ügynöki megbízása feltételeinek hatálya alá tartozó ügyletről tárgyalt vagy állapodott meg; vagy
c) ha az ügynököt valamely konkrét földrajzi terület vagy személyek konkrét csoportja vonatkozásában jelölik ki, és az ügylet megkötésére e földrajzi területen vagy e csoporthoz tartozó személlyel került sor, függetlenül attól, hogy az ügyletről nem a kereskedelmi ügynök tárgyalt vagy állapodott meg.” Lásd: a jelen indítvány 50. lábjegyzetében idézett javaslat, 10. o.

[52] Lásd: a jelen indítvány 50. lábjegyzetében hivatkozott irányelvjavaslat, a 35. cikk (1) bekezdésének tervezete, 16. o., valamint a kommentár 25–26. o.

[53] Lásd: az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye az önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó tagállami jogszabályok összehangolásáról szóló tanácsi irányelvre vonatkozó javaslatról, 1977. november 24. (HL 1978. C 59, 31. o.), 2.9.6–2.9.8. pont.

[54] Lásd: az Európai Parlament jelentése az Európai Közösségek Bizottságának (514/76. sz. dokumentum) az önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó tagállami jogszabályok összehangolásáról szóló tanácsi irányelvre vonatkozó javaslatáról, indokolás, 222/78. sz. dokumentum, július 27., 110. és 111. pont, és az az Európai Közösségek Bizottságának önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó tagállami jogszabályok összehangolásáról szóló tanácsi irányelvre vonatkozó javaslatáról szóló európai parlamenti véleményt megtestesítő állásfoglalás, 1978. szeptember 12. (HL 1978 C 239, 18. o.), 17. pont.

[55] Lásd: az önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó tagállami jogszabályok összehangolásáról szóló tanácsi irányelvre vonatkozó javaslat módosításáról szóló, 1979. január 22-i bizottsági javaslat, COM(78) 773 végleges (a továbbiakban: felülvizsgált javaslat), indokolás, 8–9. o., és a 35. cikk (1) bekezdésének tervezete, 21. o.

[56] A bizottság felülvizsgált javaslatában a 12. cikk (1) bekezdésének tervezete változatlan maradt, kivéve a b) pontot, amely a következőképpen módosult: „ha az ügyletet olyan harmadik személlyel kötötték meg, *akit korábban az ügynök ugyanolyan ügyletre mint ügyfelet szerzett meg*” Lásd: a jelen indítvány 55. lábjegyzetében idézett felülvizsgált javaslat, indokolás, 4. o., és a 12. cikk (1) bekezdésének tervezete, 10–11. o.

74. A döntéshozatali folyamat során megállapodás született arról, hogy 12. cikk (1) bekezdésének a) pontjára való hivatkozást törlik a 35. cikk tervezetében szereplő felsorolásból.[57] Végül az a döntés született, hogy a 35. cikk teljes egészében kerüljön törlésre, és helyette az irányelvre vonatkozó javaslat adott rendelkezéseinek kógens jellegét az adott cikkben jelöljék meg.[58] Ez a megközelítés megmaradt a 86/653 irányelv végleges változatában.[59]

75. Következésképpen abból, hogy a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának megfelelő rendelkezést a kógens rendelkezéseknek a 35. cikk tervezetében szereplő felsorolásából törölték, továbbá az arra irányuló megállapodásból, hogy az irányelv rendelkezéseinek kógens jellege cikkenként kerül jelzésre, az a következtetés vonható le, hogy ilyen irányú kifejezett jelzés hiányában az uniós jogalkotó nem kívánta 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontját kógens szabálynak tekinteni.[60]

76. E tekintetben nem győznek meg a Rigall Arteria Management, a lengyel kormány és a Bizottság által felhozott érvek, amelyek lényegében vitatják a 86/653 irányelv jogalkotási előzményeinek relevanciáját, tekintettel a Bizottság javaslatával ellentétben történt jelentős változásokra, amelyek ezen irányelv végleges szövegében csúcsosodtak ki, továbbá arra a körülményre, hogy az uniós jogalkotó a 86/653 irányelv 6. cikkében más megközelítést alkalmazott, amely az érvelők szerint alátámasztja ezen irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának kógens szabályként való értelmezését.

77. Igaz, hogy a Bizottság eredeti, illetve felülvizsgált javaslatának számos rendelkezése nem szerepel a 86/653 irányelvben. A 86/653 irányelv 6. cikkének megfelelő rendelkezések azonban mindkét javaslatban szerepeltek.[61] Ezen túlmenően az a tény, hogy a 86/653 irányelv 6. cikke (3) bekezdésének szövege nem szerepelt ezekben a javaslatokban, hanem később, a döntéshozatali folyamat során került azokba,[62] nem váltja ki vagy érvényteleníti az uniós

[57] Lásd e tekintetben: 6877/80. sz. bizottsági dokumentum, 1980. május 6., 16. o. Érdemes megjegyezni, hogy – amint azt egyes korábban kiadott intézményi dokumentumok jelzik – a tagállami delegációk többsége a 12. cikk tervezetének diszpozitív jellege mellett tette le a voksát, míg a Bizottság úgy ítélte meg, hogy az kógens jellegű, szükség esetén eltérések mellett. Lásd: 7527/81. sz. bizottsági dokumentum, 1981. június 23., 4. o. Ezt követően, a 35. cikk tervezetének törlése után úgy tűnt, hogy a tagállami delegációk többsége a 12. cikk (1) bekezdése a) pontja tervezetének kötelező jellege mellett foglalt állást. Lásd például: 7381/83. sz. bizottsági dokumentum, 1983. június 8., 8. o., 4. lábjegyzet; 7379/86. sz. bizottsági dokumentum, 1986. június 4., 8. o., 6. lábjegyzet. Ezt azonban a 86/653 irányelv végleges változatában nem vették figyelembe.

[58] Lásd e tekintetben: 5442/82. sz. bizottsági dokumentum, 1982. március 10., 2. o; 7013/83, 1983. május 18., 5. o; 7778/83. sz. bizottsági dokumentum, 1983. június 17., 9. o; 7379/86. sz. bizottsági dokumentum, 1986. június 4., 22. o.

[59] Ezen túlmenően az ezen időszakban tagállamnak minősülő egyes államok (nevezetesen a Dán Királyság, amelyet a Németországi Szövetségi Köztársaság, a Holland Királyság és Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága támogatott) javaslatot tettek arra, hogy az irányelvre vonatkozó javaslatba kerüljön be egy olyan rendelkezés, amely megerősíti a szerződési szabadságot és egyértelművé teszi, hogy ha az irányelvre vonatkozó javaslat valamely konkrét rendelkezését nem jelölték meg kógens szabályként, akkor a felek attól szabadon eltérhetnek. A javaslatot a végső szövegben nem vették figyelembe. Lásd e tekintetben: 7013/83. sz. bizottsági dokumentum, 1983. május 18., 5. o.; 7251/83 REV 1. sz. bizottsági dokumentum, 1983. június 14., 7. o.

[60] A 86/653 irányelv történeti összefüggéseit illetően érdemes megjegyezni, hogy a kereskedelmi ügynöki tevékenységről szóló Benelux-egyezmény – amelyet 1973. november 26-án írták alá Hágában, de a Belga Királyság és a Luxemburgi Nagyhercegség általi ratifikáció hiányában nem lépett hatályba – képezte a szóban forgó irányelvre vonatkozó döntéshozatali folyamat során folytatott tárgyalások alapját. Ezen egyezmény 5. cikkének (1) bekezdése, amely hasonló volt a Bizottság eredeti és felülvizsgált javaslata 12. cikkének (1) bekezdéséhez, nem szerepelt a kógens rendelkezések 19. cikkben szereplő felsorolásában.

[61] Lásd a jelen indítvány 50. lábjegyzetében idézett javaslat, a 11. cikk tervezete, 10. o., és indokolás, 20. o. A 11. cikk tervezetének első bekezdése nagyrészt megfelel a 86/653 irányelv 6. cikke (2) bekezdésének, második bekezdése pedig a 86/653 irányelv 6. cikke (3) bekezdésének; ezen cikk tervezetének harmadik bekezdése, amely a 86/653 irányelvbe nem került be, a következőt mondta ki: „Semmisek azok az ügynöki szerződések, amelyek az ügynök jutalékhoz való jogát kizárják”. Lásd még: a jelen indítvány 55. lábjegyzetében idézett felülvizsgált javaslat, indokolás, 3. o., és a 11. cikk tervezete, 10. o. (a természetbeni javadalmazásra való hivatkozás kiegészítése és egyes bekezdések sorrendjének átrendezése).

[62] Lásd e tekintetben: 9253/80. sz. bizottsági dokumentum, 1980. augusztus 13., 11. o. (első olvasat); 7527/81. sz. bizottsági dokumentum, 1981. június 23., 3. o (második olvasat); 7348/82. sz. bizottsági dokumentum, 1982. június 2., 11-12. o (harmadik olvasat). Valójában, amint azt egyes intézményi dokumentumok is jelzik, úgy tűnik, hogy a 86/653 irányelv 6. cikke (3) bekezdésének szövege bizonyos, a Belga Királyság és Németországi Szövetségi Köztársaság által a (86/653 irányelv 7. és 8. cikkének megfelelő) 12. és 13. cikk tervezetére vonatkozóan javasolt módosításokból ered Lásd: 6877/80. sz. bizottsági dokumentum, 1980. május 6., 15. és 19. o.

jogalkotó által hozott döntést, amely szerint ezen irányelv rendelkezéseinek kógens jellege a konkrét cikkben kerül jelzésre, ami ezen irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja esetében nem történt meg.

e) Szövegösszefüggés

78. A 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése (b) pontjának diszpozitív szabályként való értelmezése összhangban van ezen irányelv egyéb rendelkezéseivel.

79. A 86/653 irányelv jogalkotási előzményei alapján, és amint azt a Bank Handlowy, valamint a német és az olasz kormány kiemelte, ezen irányelv általános felépítése azt mutatja, hogy az irányelv pontosan és részletesen az adott cikkben jelzi azt, ha olyan rendelkezésről van szó, amelytől a felek nem térhetnek el, kifejezetten kimondva annak kógens jellegét. Ez a helyzet különösen a 86/653 irányelv díjazásról szóló III. fejezetében szereplő rendelkezésekkel, amint az ezen irányelv 10. cikkének (4) bekezdése, 11. cikkének (3) bekezdése, és 12. cikkének (3) bekezdése esetében látható. Hasonló rendelkezések találhatók a 86/653 irányelv egyéb fejezeteiben is. [63]

80. Ez határozottan azt sugallja, hogy a 86/653 irányelv által meghatározott azon szabályok, amelyek előírására nem kifejezetten kógens természetű rendelkezésekként került sor, főszabályként diszpozitívak. [64] Ebből az következik, hogy a 86/653 irányelvben szereplő ilyen kifejezett jelzés hiányában ezen irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja diszpozitív szabály. Amint azt a Bank Handlowy kiemelte, nem tűnik logikusnak, hogy az uniós jogalkotó kifejezetten kógensként előírt szabályokat rögzített volna a 86/653 irányelvben, ha ezen irányelv valamennyi rendelkezése kógens jellegű lenne.

81. A Rigall Arteria Management, a lengyel kormány és a Bizottság a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának kógens szabályként való értelmezése mellett olyan érvre hivatkozik, amely ezen irányelv 6. cikkének (3) bekezdéséből fakad. E rendelkezés szerint „[a] 7–12. cikkek nem alkalmazhatók, ha a kereskedelmi ügynök díjazása teljesen vagy részben nem minősül jutaléknak”. Ebből arra a következtetésre jutnak, hogy ezzel ellentétben a 86/653 irányelv 7–12. cikkei kógens jelleggel alkalmazandók, ha a felek a kereskedelmi ügynök díjazásának formájaként a jutalékot választják (még akkor is, ha a jutalékot csak a díjazás egy részeként választják). Ez azt jelenti, hogy a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja kógens rendelkezés abban az esetben, ha a kereskedelmi ügynököt jutalék formájában díjazzák.

82. Véleményem szerint ez az érvelés nem meggyőző. Egyetértek azzal, hogy a 86/653 irányelv 6. cikkének (3) bekezdése alkalmazandóvá teszi ezen irányelv 7. cikkét, ha a felek jutalék formájában történő díjazásról állapodtak meg. Az a tény azonban, hogy ez utóbbi rendelkezés alkalmazandó, még nem teszi azt kógens szabállyá.

83. Ezen túlmenően, amint azt a Bank Handlowy jelezte, ha a 86/653 irányelv 6. cikkének (3) bekezdése kifejezetten megengedi a feleknek, hogy a jutalékot mint a kereskedelmi ügynök díjazásának formáját teljes egészében kizárják, akkor a jutalék egyik fajtájának kizárása, mint amilyen az ezen irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontjában rögzített jutalék, szintén megengedettnek tűnik.

[63] Lásd: 86/653 irányelv 5. cikk, 13. cikk (1) bekezdés, 15. cikk (2) bekezdés és 19. cikk.

[64] Lásd e tekintetben Cosmas főtanácsnok Kontogeorgas ítéletre vonatkozó indítványa (C 104/95, EU:C:1996:274, 23. pont, 13. lábjegyzet).

84. Ezért a 86/653 irányelv 6. cikkének (3) bekezdése azt sugallja, hogy az ügynöki szerződés felei szabadon dönthetnek arról, hogy miként állapodnak meg a kereskedelmi ügynök díjazásáról, valamint arról, hogy ha a jutalékot választják, akkor arra a 86/653 irányelv 7–12. cikkei vonatkozzanak. Ez magában foglalja az ezen irányelv 7. cikkének (1) bekezdésében meghatározott lehetséges jutalékfajtákra vonatkozó mintaszabályokat is.

85. Ezért a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának diszpozitív szabályként való értelmezése nem ellentétes ezen irányelv 6. cikkének (3) bekezdésével.

86. Ezenkívül a Rigall Arteria Management a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontja kógens természetének alátámasztására ezen irányelv 17–19. cikkein alapuló érvet terjesztett elő, amely szerint, ha a visszatérő ügyletek jutalékához való jog diszpozitív szabály, az befolyásolhatja azon kártalanítás vagy kártérítés mértékét, amely a kereskedelmi ügynököt az ügynöki szerződés megszűnését követően ezen irányelv 17. cikke alapján megilleti. Mivel a 86/653 irányelv 19. cikke megtiltja az ezen irányelv 17. és 18. cikkétől a kereskedelmi ügynök hátrányára való eltérést, az érvelés lényegében az, hogy az ezen irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának diszpozitív szabályként való értelmezése hatással lenne ezen irányelv 17. és 18. cikkének relatív kógens jellegére. [65]

87. Ez az érvelés nem meggyőző. Amint azt a Bíróság ítélkezési gyakorlata elismeri, [66] a 86/653 irányelv 17. és 18. cikkében előírt kártalanítás és kártérítés meghatározása az egyes ügynöki jogviszonyok összes releváns körülménye alapján történik, és nem kizárólag a kereskedelmi ügynök kiesett jutalékától függ. Másodszor, még ha az ügynök által átlagosan keresett jutalék összege befolyásolhatja is a szerződés megszűnését követően az ügynöknek járó kártérítés összegét, ez nem érinti a 86/653 irányelv 17. és 18. cikkének reletíve kógens jellegét, és az említett irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának kógens jellege mellett sem szól.

88. Ezért a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának diszpozitív szabályként való értelmezése nem ellentétes ezen irányelv 17. és 19. cikkével.

89. Végül a Rigall Arteria Management, a lengyel kormány és a Bizottság azt állítja, hogy nem volna logikus az uniós jogalkotó részéről, ha a jutalékhoz való jog bizonyos feltételeit a felek megállapodásától tenné függővé, más feltételeket azonban nem, például a kereskedelmi ügynök jutalékhoz való jogának megszűnésére vonatkozó, a 86/653 irányelv 11. cikkében rögzített szabályokat.

90. Először is meg kell állapítani, hogy a jutalékhoz való jog keletkezésének vagy megszűnésének pillanata csak akkor számít, ha az e jutalékhoz való jog eleve létezett. Csak azért, mert a jutalékhoz való jog megszűnésére kógens szabályok vonatkoznak, nincs ok arra, hogy a jutalék valamely fajtája kógens természetű legyen, ha egyszer ilyen jogról már megállapodás született.

[65] Fontos megjegyezni, hogy a Bíróság a 86/653 irányelv 17. és 18. cikkének kógens jellegére vonatkozó megállapítását ezen irányelv 19. cikkének kifejezett rendelkezésére alapozta, amely megtiltja az e rendelkezésektől a kereskedelmi ügynök hátrányára történő eltérést. Lásd: 2000. november 9-i Ingmar ítélet (C-381/98, EU:C:2000:605, különösen a 21–24. pont); Lásd még e tekintetben: 2013. október 17-i Unamar ítélet (C-184/12, EU:C:2013:663, 40. pont); 2018. április 19-i CMR ítélet (C-645/16, EU:C:2018:262, 32.és 34–36. pont).

[66] Lásd e tekintetben: a 86/653 irányelv 17. cikke, 2009. március 26-i Semen ítélet (C-348/07, EU:C:2009:195, 19. és 20. pont); 2010. október 28-i Volvo Car Germany ítélet (C-203/09, EU:C:2010:647, 44. pont); 2015. december 3-i Quenon K. ítélet (C-338/14, EU:C:2015:795, 28. pont); 2016. április 7-i Marchon Germany ítélet (C-315/14, EU:C:2016:211, 27. pont). Lásd még: az önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó tagállami jogszabályok összehangolásáról szóló tanácsi irányelv 17. cikkének alkalmazásáról szóló, 1996. július 23-i bizottsági jelentés (86/653/EEC), COM(96) 364 végleges,., különösen a 2–4. o.

91. Másodszor, ítélkezési gyakorlatában[67] a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a 86/653 irányelv 7. cikkét ezen irányelv 10. és 11. cikkének fényében kell értelmezni, amelyek általános szabályokat rögzítenek a kereskedelmi ügynök jutalékhoz való jogának esedékessé válására és megszűnésére vonatkozóan. Mindazonáltal hangsúlyozni kell, hogy ezen ítélkezési gyakorlatban a 86/653 irányelv 7. cikkének kógens jellege nem volt vitatott. Ezen túlmenően az utóbb említett rendelkezések olyan kifejezett utalásokat tartalmaznak ezen irányelv 10. cikkének (4) bekezdésében és 11. cikkének (3) bekezdésében, amelyek megtiltják a feleknek, hogy a vonatkozó rendelkezésektől a kereskedelmi ügynök hátrányára eltérjenek. Ezen irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontja esetében nem ez a helyzet.

92. Ezért a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának diszpozitív szabályként való értelmezése nem ellentétes ezen irányelv 10. és 11. cikkével.

93. A végkövetkeztetés levonása előtt hozzá kell tenni, hogy a Bíróság rendelkezésére álló információk szerint a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdése b) pontjának diszpozitív szabályként való értelmezése összhangban áll több tagállam jogában és ítélkezési gyakorlatában alkalmazott megközelítéssel, beleértve többek között[68] Németországot,[69] Olaszországot, Ausztriát és Lengyelországot.[70] Ezt az értelmezést számos tudományos munka is alátámasztja,[71] az európai magánjoggal foglalkozó egyes kutatócsoportokat is beleértve.[72]

94. Következésképpen, a fent vázolt indokok összessége alapján úgy vélem, hogy a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontját diszpozitív szabályként kell értelmezni, és így azt az ügynöki szerződés felei módosíthatják vagy kizárhatják.

[67] Lásd e tekintetben: 2008. január 17-i Chevassus-Marche ítélet (C-19/07, EU:C:2008:23, 17–21. pont); 2017. május 17-i ERGO Poisťovňa ítélet (C-48/16, EU:C:2017:377, 40. pont).

[68] Meg kell jegyezni, hogy írásbeli észrevételeiben a Rigall Arteria Management három olyan tagállamot említ (Németország, Ausztria és Lengyelország), ahol a 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének (b) pontját átültető nemzeti rendelkezéseket nyilvánvalóan diszpozitívnak tekintik, és egy olyan tagállamot (Belgium), ahol e rendelkezések nyilvánvalóan kógensek, míg a Bank Handlowy hét olyan tagállamra hivatkozik (Cseh Köztársaság, Németország, Olaszország, Ausztria, Lengyelország, Finnország és Svédország), amelyekben e rendelkezéseket nyilvánvalóan diszpozitívnak tekintik. E tekintetben lásd még: Bogaert, G. és Lohmann, U. (szerk.), *Commercial Agency and Distribution Agreements: Law and Practice in the Member States of the European Union*, harmadik kiadás, Kluwer, Hága, 2000, 67–676. o.

[69] Amint arra a német kormány rámutatott, a német ítélkezési gyakorlat megerősítette, hogy a német jog 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontját átültető rendelkezéseit diszpozitív jellegűnek tekintik.

[70] E tekintetben a Rigall Arteria Management és a Bank Handlowy azt állítja, hogy a lengyel ítélkezési gyakorlatban uralkodó álláspont szerint a polgári törvénykönyv 761. cikkének 1. §-a diszpozitív, míg a Rigall Arteria Management rámutat arra, hogy a tudományos irodalomban megoszlanak a vélemények, és a lengyel kormány hangsúlyozza, hogy – amint az az előzetes döntéshozatalra utaló végzésben is szerepel – a Sąd Najwyższy (legfelsőbb bíróság) a jelen ügyben fog első alkalommal döntést hozni a kérdésben.

[71] A 86/653 irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontjában rögzített szabályokat a tudományos irodalom jelentős része diszpozitívnak tekinti. Lásd például: Crahay, P., „La directive européenne relative aux agents commerciaux indépendents”, *Tijdschrift voor Belgish Handelsrecht/Revue de droit commercial belge*, 10. kötet, 1987, 564. o-tól., 576–580. o.; Saintier és Scholes, a jelen indítvány 3. lábjegyzetében idézett mű, 109. és 115–118. o.; Randolph, F. és Davey, J., *The European Law of Commercial Agency*, harmadik kiadás, Hart, Oxford, 2010, 79–80. o.; Singleton, a jelen indítvány 3. lábjegyzetében idézett mű, 98. o. Vannak ugyanakkor más vélemények is. Például de Theux, A., *Le statut européen de l'agent commercial: Approche critique de droit comparé*, Publications des Facultés universitaires Saint-Louis, Brussels, 1992, 116–117 és 357–365. o, amellett érvel, hogy hogy az ilyen szabályokat relatív kógens szabályoknak kell tekinteni; lásd még: Rott-Pietrzyk, E. és Grochowski, M., „Prowizja agenta w czasie trwania umowy (imperatywny czy dyspozytywny charakter regulacji i wynikające z tego konsekwencje)”, *Transformacje Prawa Prywatnego*, 2018, 73. o., amely szerint, amint azt a Rigall Arteria Management említi, a polgári törvénykönyv 761. cikkének 1.§-át kógens szabályként kell értelmezni.

[72] Érdemes megjegyezni, hogy – amint arra a Rigall Arteria Management rámutatott – az európai magánjoggal összefüggésben egy tudományos csoport munkája úgy tűnik, a vitatott jutalékra vonatkozó szabályokat kógensnek tekinti. (Lásd: A meglévő közösségi magánjog kutató csoportja (munkacsoport), *Principles of the Existing EC Contract Law (Acquis Principles), Contract II: General Provisions, Delivery of Goods, Package Travel and Payment Services*, Sellier, München, 2009, 7:H-02. cikk: Mandatory Nature, 36. o.). Úgy tűnik azonban, hogy más tudományos csoportok ebben az összefüggésben más álláspontot képviselnek, és az ilyen szabályokat nem jelöli meg kógensként (lásd e tekintetben: Hesselink, M.W. et al. [szerk.], *Principles of European Law, Commercial Agency, Franchise and Distribution Contracts*, Sellier, München, 2006, 93–95 és 173–177. o.; von Bar, C. és Clive, E. [szerk.], *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, teljes kiadás, 3. kötet, Sellier, München, 2009, 2282–2283 és 2349–2353. o.)

V. Végkövetkeztetés

95. A fenti megfontolások fényében azt javaslom, hogy a Bíróság a a Sąd Najwyższy (legfelsőbb bíróság, Lengyelország) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre a következő választ adja:

A tagállamok önálló vállalkozóként működő kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló, 1986. december 18-i 86/653/EGK tanácsi irányelv 7. cikke (1) bekezdésének b) pontját úgy kell értelmezni, hogy a kereskedelmi ügynöknek az e rendelkezésben említett jutalékra való jogosultsága szerződésben módosítható vagy kizárható